

VOLUME 3

VERTELLINGEN

DE CHASSÉBUURT

ATELIER VELDWERK
Rudy J. Luijters / Onno Dirker

Januari 2005

Vertellingen

5

Vertellingen

4

INHOUD

INLEIDING	9
1 HERDENKEN	11
2 ORDE	19
3 ONZE LIEVE VROUWE	29
4 BETREKKINGEN	43
5 AYA SOFIA	49
6 WITTE STRAAT	61
7 BOVEN DE POORTEN	69
8 MUSIC-HALL	75
COLOFON	82

INLEIDING

Vertellingen' bestaat uit een reeks verhalen. Alle verhalen, soms in de vorm van een essay, in andere gevallen met een meer literair karakter, berusten op daadwerkelijke gebeurtenissen en ervaringen. In die zin is de werkelijkheid geen geweld aangedaan. Daarentegen zijn gebeurtenissen in een literair verband bij elkaar geplaatst, verschoven in tijd, verbonden of uit elkaar geplaatst. En in enkele gevallen zijn namen van personen, in verband met privacy, gefingeerd.

Ieder verhaal is het resultaat van subjectieve waarnemingen in het afgelopen jaar (2004), opgetekend door Onno Dirker en Rudy J. Luijters.

HERDENKEN

Voorjaar 2004. De Chassébuurt ligt er nat en verlaten bij. Het is stil. De kou houdt de mensen van de straat. We wandelen. Struinen. Richtingloos. Staan hier en daar stil, nemen zo nu en dan een foto, praten met elkaar, krijgen een beeld van de buurt, de plattegrond, de huizen. Er wordt in deze buurt niet vaak gewandeld. Mensen komen thuis of gaan naar school, het werk of naar de moskee. De kerk is al jaren gesloten. Er is geen reden om te wandelen, flaneren. Er is niets te zien, er zijn geen toeschouwers.

We passeren het Riva-terrein aan de Baarsjesweg. Lang staan we stil op het pleintje bij het stalen witte kruis.

Merkwaardig monumentje. Steen met daarop 'Aan hen die' en daaronder, half verzonken in de grond, is met moeite te lezen 'vielen'. Geen plaquette, geen tekstbordje. Wat zou hier gebeurd zijn in de oorlog? Het is het meest bescheiden oorlogsmonument dat er in Nederland te vinden is, dat kan niet anders. En het meest vergeten. Verwaarloosd.

Enkele weken later, het zal eind maart, begin april zijn, worden we geïnformeerd over de op komst zijnde 4 en 5 mei viering in de wijk. Dodenherdenking en bevrijding. Het jaar ervoor is er in heel Amsterdam nogal wat commotie ontstaan naar aanleiding van groepjes jongeren die de minuut stilte niet in acht namen, na de herdenking met de kransen aan de haal zijn gegaan. Rollen. Voetballen. Jongens zonder enig besef van de geschiedenis. Van de Nederlandse geschiedenis. Jongens uit veelal Marokkaanse gezinnen blijkt. Dit jaar moet dat anders. Deelraad, moskeebesturen, joodse organisaties, 4/5 mei-comités, alle koppen zijn bij elkaar gestoken om dit niet meer te laten gebeuren.

Onze eerste vraag is, waar zou die viering plaats vinden? Monument? Baarsjesweg? Zouden ze dat stalen kruis bedoelen? We gaan nog eens kijken. Ja, dat moet het zijn. Het is ondenkbaar dat hier straks al die bij elkaar gestoken wijze hoofden bij een verzakt, onleesbaar en verwaarloosd gedenkteken het voorbeeld gaan geven, laten zien hoe je herdenkt, plechtig, waardig, met respect? We bellen de deelraad. Jazeker, dat is het monument ja. Onleesbaar? Daar gaan we wat aan doen. Leuzen op het kruis? Hamas? Nazi? Nee, dat kan natuurlijk niet, we zullen het opknappen.

Enige dagen later is het kruis verwijderd en de steen nog dieper in de grond gezakt. We kunnen niet achterhalen wanneer het oorspronkelijk houten kruis is verdwenen. Aan de sporen op de steen te zien moet het kruis daarop hebben gestaan. In het archief op de deelraad getuigt een krantenbericht van het molest van het kruis. Er is geen datum op het uitgeknipte artikel gezet.

Men heeft het zekere voor het onzekere willen nemen en bij de constructiewerkplaats dit degelijk stalen exemplaar laten vervaardigen. Er is geen tekening aan te pas gekomen. Geen overleg. Geen vormgever. Geen kunstenaar. Het resultaat is er naar. Lomp, ongevoelig. De relatie tussen steen en kruis is verbroken. Het gat in de steen opgevuld met cement, afgewerkt met schelpen. Goede bedoelingen. Misverstand. In de loop der jaren is het kruis kennelijk nog wel eens opgeschilderd. Niet door een schilder. Liefdeloos geklodder. Dikke druppels aan de armen van het kruis. Huilende verf.

De verwachtingen voor de komende herdenking zijn aan alle kanten

gespannen. Voor het eerst zal het officiële gedeelte plaatsvinden in de moskee. Er is een grote Nederlandse vlag geplaatst voor het monumentje. Halfstok. Voor de moskee op het Riva-terrein wapperen zoals gebruikelijk de Nederlandse en de Turkse vlag broederlijk in top. In top? We schieten voorzichtig iemand aan die iets met de moskee te maken zou kunnen hebben. “Eh, die vlaggen, zouden die niet halfstok moeten?” De man kijkt ons verbaasd aan, kijkt dan naar de vlaggen, vervolgens naar de vlag voor het monumentje, en dan klaart zijn gezicht op. Natuurlijk! Als de bliksem wordt een ladder gehaald en de vlaggen halfstok gehangen. We zijn blij dat we vroeg waren. Ook binnen hebben de Turkse gastheren er alles aan gedaan om de herdenking waardig te laten verlopen. Tapijten op de vloer afgedekt met zeil. Honderden stoelen op rij. De plechtige toespraken worden gevolgd door de verzamelde pers, de beelden worden doorgeseind tot ver over de oceanen. Vertegenwoordigers van alle groeperingen spreken waardige woorden. Marokkaanse jongens citeren de namen van de door iedereen vergeten Marokkaanse soldaten die streden en vielen aan de kant van de geallieerden. Indrukwekkend.

Nog niet zo lang daarvoor had Ilias gevraagd, terwijl we voor het monumentje stonden:

“Wat wordt daar nu eigenlijk precies mee bedoeld, met ‘vielen’. Aan hen die vielen.”

Ilias is Berber. Filmmaker. Wel gewoon hier op school gezeten.

“Vielen ... waarover ... hoe zit dat?”

Er staan opgeschoten jongens bij het monumentje als we buiten komen. We vragen of ze er vorig jaar ook bij waren. Ja, dat waren ze.

“En hij heeft toen door de stilte heen geroepen!” zegt een knulletje terwijl hij wijst op een van de kameraadjes van een jaar of tien. Bedremmeld slaat de jongen zijn ogen neer.

“Is dat zo. Deed jij dat werkelijk? Dat was niet slim van je.”

“Nee meneer, dat was heel dom... maar eh, ik wist het niet, we hadden op school nog nooit iets over de oorlog gekregen... ik zou het nu natuurlijk niet meer doen...”

De fotografen en cameralieden verdringen zich inmiddels om het mooiste shot van de dag te maken, het liefst een keppeltje, baard, hoofddoek én fez in één beeld. Duwend, trekkend en flitsend, en zo aan de meesten van

ons het zicht ontnemend op het recent herplaatste en opgeschilderde kruis. Pijnlijk.

Voor de zekerheid belden we in de weken daarvoor ook nog over de steen.

“Vergeet die niet mee te nemen. Omhoog te krikken, zodat de tekst weer leesbaar wordt, en de letters moeten opnieuw geschilderd met zwarte verf..”

Is allemaal voor elkaar gekomen. Steen hoger geplaatst, letters zwart gemaakt. Niet door een steenhouwer. Niet door een schilder. Goedbedoeld geklieder.

Het was daadwerkelijk doodstil tijdens de minuut stilte. Overal stonden mensen te kijken, tot aan de overkant van de vaart. De schoffies keken op de hoek van de straat ademloos toe. Stille beelden. Mooi. De spanning was voelbaar, de verstoringen van het jaar ervoor klonken in veel oren nog lang door, soms een heel jaar. En dan wordt opgelucht ademgehaald. Kransen gelegd. Het kleine kruisje onzichtbaar gemaakt onder bergen bloemen en kransen. De pers verdwijnt in minder dan die minuut stilte. Thee en koffie in de moskee, om ons op te warmen op die koele grijze dag. Het ritueel van herdenken krijgt opnieuw betekenis. Meer nog dan vorige jaren. Het bewustzijn is gerezen dat herdenken iets is dat je niet alléén kunt doen. Dat je dat beter samen kunt doen, dat je de ander daarbij nodig hebt, al is het maar om het stil te krijgen, werkelijk stil, om te kunnen kijken en luisteren naar wat belangrijk is. De Chassébuurt gaf mooi voorbeeld.

ORDE

“Dronkaards zijn mijn achilleshiel.”

De aandacht richt zich halverwege de uitspraak op een man die ons zwaaiend tegemoet komt.

“Ik sla ze na één waarschuwing in de boeien.”

Besluit de wijkagent kortaf. De tegemoet komende man is de buurt-conciërge van de Chassébuurt, een goede bekende van de agent. Ons gesprek is even onderbroken. We groeten, na een snelle blikwisseling. Een geparkeerd autowrak in een nabijgelegen straat blijkt lastig te verwijderen. De conciërge loopt er al weken op vast, onwil op het politiebureau.

“Met name bij de nieuwe, die kwaaië.”

En nu komt hij ‘zaken doen’ bij de ouwe vertrouwde. Eerder was er tumult ontstaan toen een door de gemeente vernietigd wrak door de eigenaar alsnog werd opgeëist. Maanden nadien. Niemand wil er nog zijn handen aan branden, er komt altijd ellende van. Maar de conciërge laat het er niet bij zitten.

Een buurt kent een archipel aan plekken. Eigen plekken, mooie plekken, andere plekken, plekken waar je graag of niet graag komt. Er liggen buurten in buurten, straten in dezelfde straat, plekken op andere plekken. De mensen hebben dezelfde bodem onder hun voeten maar leven er compleet andere levens, hebben andere routines. We komen in gebieden waar de bewoners geen last meer willen hebben van elkaars bestaan en elkaar negeren, totdat het onvermijdelijk is elkaar in acht te nemen.

In het centrum van stad ligt de wet verborgen. Als een miniscuul klein stipje dat met de passerpunt in een vel papier is geprikt. In de sferen die om de wet heen liggen, is het leven een science fiction.

In een schil ver buiten het centrum schetst de conciërge het leven in een buurt waar iemand ongemoeid een autowrak maandenlang kan parkeren en waar een straat verder iemand binnen luttele minuten na het verstrijken van de duurbetaalde parkeertijd een bon op de autoruit vindt. Het is een boeiend stelsel van het ongemengde, als van oliedruppels in water.

Voor de man met parkeerbon is het een groot raadsel. Ook hij zou aan die andere zijde willen geraken, waar men klaarblijkelijk mag doen en laten wat men wil, waar de ordehandhavers van een andere orde lijken. Het zoeken van de doorgang naar de zone van onaanraakbaren moet voor veel jongeren in Amsterdam-West een dagelijkse bezigheid zijn.

De buurtconciërge en de agent overleggen hoe ze die geheime tunnel in hun district kunnen dichtmetselen. Hoe de gapende bek van de wetteloosheid kan worden gesloten. Over het hoé lopen de meningen uiteen.

Onwillekeurig dwalen de gedachten af naar het driekoppig monster, de kerk die hier zijn gezag kwijtraakte, en zich nu van de mensen afkeert. Handhaving van de orde is geen eenvoudige taak, respect wisselt voortdurend van plaats met angst en fatsoen. Andere groep, andere mores, en misverstanden ontstaan snel.

De conciërge levert bovendien een verbeterde strijd met de bureaucratie. Een gevecht tegen wettelijke regels soms, maar hij volhardt. De agent kan

hem met het autowrak op dit moment niet verder helpen. Hij wil een collega niet passeren. Hij neemt afscheid van de conciërge.

De wijkagent van de Chassébuurt is van eenzelfde wonderlijke ongemengdheid als zijn wijk: rechtlijnig en buigzaam tegelijkertijd. Streng en soepel. Die mentaliteit past wonderwel in deze omgeving. De zorgvuldigheid waarmee de dingen hier ooit ontworpen zijn, ook al bestaat deze nog slechts in de geest van wie die traditie kent: de Amsterdamse school. De woningbouwverenigingen hebben de boel goedbedoeld vertimmerd, en particuliere eigenaren niet minder. Gaten in de muren zijn grof afgesmeerd met cement. Gevelstenen en smeedijzere details vaak verdwenen, Houten relingen vervangen door gegalvaniseerde, houten kozijnen door plastic of aluminium. Hardstenen plinten zijn beschilderd, gevels ondergekalkt. Voor oorspronkelijke gevelopschriften, uitgevoerd in fraaie lettertypen, zijn borden geplaatst van het type ‘snel en goedkoop’. Op de smalle stoepen staan slecht onderhouden plantenbakken, bekladde kabelkastjes, paaltjes, fietsen, auto’s, hekken, vuilcontainers en verbodsen gebodsborden. Het misverstand rond het overal opgetaste grof huisval op plaatsen waar uitdrukkelijk gevraagd wordt dit niet te storten, is ronduit hilarisch.

De diender is trots. Zijn uniform zit netjes. Het is niet ingewikkeld, een pet, een nieuwe jas, een koppel: een gepoetst harnas met wijd open vizier. Het straalt een zeker gezag uit, geen gezeur.

Er vindt een verschuiving plaats. Eerst is er een ‘agent’, even later een man met een snor en blauwe ogen, een vriendelijke opslag, nog weer later een naam, een hand, een persoonlijkheid. Wolfskleren. De man die hier de nieuwe jongens van de Witt op hun lazer geeft, soms ongenadig, loopt verder en vertelt. “Op het bureau noemen ze me de praatagent.”

In de van Speijkstraat lijkt zelden iets te doen, het lijkt een heel gewone straat.

“Dit beschouw ik als het centrum van de wijk. Hier in dit stuk straat gebeurt het, én iets verderop, bij het Riva-terrein.”

De van Kinsbergenstraat is een logische grens. Ook de politie heeft de Chassébuurt hier in twee delen opgesplitst, met voor beiden een

aparte wijkagent. Hij staat op het kruispunt van Speijkstraat van Kinsbergenstraat. Recht voor hem is snackbar Raphaël. De houten platen die voor de raampartijen waren getimmerd, zijn inmiddels verwijderd. Kinderen hadden er ondeugende tekeningen op gemaakt en fascistische leuzen geschreven.

“Agent, wat is hier nu aan de hand geweest?”

“Ach, niets om over naar huis te schrijven.”

De vergunning van de snackbar was niet in orde, dus werd hij gesloten.

’s Avonds was er een melding van een bewoner dat er een brandlucht hing. De politie nam polshoogte, maar er leek niets aan de hand. Daarop werd een ruit ingegooid. Dat was aanleiding voor de politie om geen risico meer te nemen en het pand te laten dichttimmeren.

“Je weet nooit of het nodig is geweest.”

De eigenaar was er niet blij mee. Maar hij zwaait nu naar de wijkagent, die op hem toeloopt. Ze maken een praatje.

“Een snackbar heeft een aanzuigende werking op narigheid”, zegt de agent later. “Er is altijd wel wat.”

In dit centrum van de wijk hoopten de zaken zich op, plots opduikende groepen jongens, het researchwerk en de ontdekking van zichzelf aanbiedende meisjes op zolderkamertjes, de alcoholist achter de ene deur, de junk achter de andere, en alsof dat niet genoeg is, in hetzelfde portiek woont iemand met waanvoorstellingen, een psychiatrisch patiënt. Pesterijen zijn dan onvermijdelijk. De kleine alledaagse ellende, hangende verveling. Het gebrek aan behoorlijke speelruimte is feitelijk het knelpunt in de wijk. De enige plaats waar kinderen kunnen uitrennen en waar een jeugdhonk is, bevindt zich op een binnenterrein tussen de huizen van de Witte de With- en de Van Speijkstraat. Een benauwde poort door het huizenblok van de Van Speijkstraat geeft toegang tot het speelterrein. Voor de oudere jeugd, de pubers, is er niets, want het terrein wordt tegen de avond afgesloten, en bovendien staat ze onder toezicht. Zo’n speelterrein is niet iets waar de oudere jeugd behoefte aan heeft.

De stedelijk vernieuwing in dit gebied kent een plan. Onderdeel van de visie is het intensief inrichten van enkele gebieden binnen de wijk, om zo bijzondere plekken te creëren. Het Kortenaerplein is al zo’n plek, een oase van netheid. Een gebodsbord toont de bezoekers de regels die

zijn opgesteld voor het gebruik van het plein. Er is kennelijk een contract opgesteld tussen jeugd en omwonenden. Ongelijke verdragen.

De buurtconciërge, de opbouwwerk(st)ers, de wijkagent, de ambtenaren van het Stadsdeel, en niet in de laatste plaats de omwonenden, iedereen is geweldig tevreden.

‘(...) We respecteren de nachtrust: na 21.30 uur geen jeugd meer op dit plein!’

Een succes. De wijkagent vertelt dat de buurt voor de bewoners niet groter is dan het eigen blok. Zo’n wijk is niet overal hetzelfde. Wanneer je bijvoorbeeld mensen hier aan het Kortenaerplein vraagt wat hun gebied is, dan is het hoogstens dit gedeelte. De wijkagent gebaart in het rond, “Iedereen hier heeft werk.”

Blijft de vraag welke kinderen hier willen spelen...

Rashid speelde hier vroeger veel, het was toen nog geen plein maar een braakliggend terrein, het toenmalige Jan Vet-terrein. Er moest over een hek geklommen worden. Daarachter bevond zich het veldje waar de jongens voetbalden.

“Het was een fijne plek in de wijk. Die is ons afgepakt en er is niets voor in de plaats gekomen.”

De ‘strategie van de praters’ binnen het politiekorps begon mettertijd vruchten af te werpen.

Ze hadden geluk gehad, de lichting ervoor had de probleemgroepen in Amsterdam-West in kaart gebracht. En vervolgens was de wijk met politieacties schoongeveegd; harde criminele kernen van heel divers pluimage waren ontmanteld. De nieuwe lichting dienders kon onmiddellijk orde op zaken stellen. En onze wijkagent knoopte met een schone lei gesprekken aan met de verschillende groepen.

Niet zo lang geleden geleden schoot een agent een Marokkaanse man in een restaurant bij het Mercatorplein dood. De gemoederen liepen hoog op. Ook de politie had moeite het hoofd koel te houden. De jongste lichting leek op escalatie te hopen. In verhitte uren groeide bij de praters de vrees. Er zou een ontlading kunnen volgen, boosheid spreidde zich als een olievlek uit over Amsterdam-West. De emoties namen de overhand.

De Marokkaanse jongens, schoffies, kerels, ontstaken in razernij.

Frustraties bij de agenten over het constant moeten praten, de afkeer en het moeten verdragen van het gesar, leidden eveneens tot emoties en er groeide een verlangen af te rekenen met ‘die gasten’, en wel zo snel mogelijk.

“Kijk,” zegt de wijkagent, “als het zou helpen, als het ook maar iets zou oplossen, dan zou je me hele dagen met de wapenstok door de wijk zien rennen”.

Maar het effect zou averechts zijn. De agenten wisten na het bekoelen niet hoe snel ze de wijk in moesten, ze zochten hun schoffies op straat op. En deden wat ze al die jaren al deden, gebruikten het wapen van de rede in plaats van gebruik te maken van het alleenrecht op geweld. “Maar, het heeft maar een haar gescheeld of het was helemaal fout gegaan...”

Op de Admiraal de Ruijterweg houdt de politie bij een controle alle fietsers staande. Aspirant-agenten lopen nerveus het lijstje af: bel, licht, reflector. En richten zich tot een oudere agent die hen bijstaat. En die zucht, en nog eens zucht, om de stupide vragen en fouten.

“Ja, hoor eens,” zegt onze agent wanneer zijn collega zijn frustraties over de leerlingen uitspreekt, “ze moeten het wel van je leren hoor.”

De aangehouden fietser vloekt. Hij blijkt door de onzichtbare poort, vanuit de wetteloosheid de zero-tolerance-zone te zijn binnengereden. Een andere fietser die over het trottoir de controlepoort probeert te omzeilen, rijdt toch in de val.

“Verdomme.”

Als kind wilden ze misschien ook niet altijd deugen, maar de meeste overtreders-te-fiets zijn keurige burgers geworden en vaak zorgzame vaders en moeders. Op ongehoorzaamheid aangesproken worden, blijft ongemakkelijk en maakt sommigen razend, anderen blijven er gelaten onder. De fietser op het trottoir wordt vermanend toegesproken. Hij haalt zijn schouders op en roept:

“Kom dan maar op met die bon.”

Er is op de portofoon een oproep. De agent staat stil en luistert.

“Nee, daar ga ik niet heen”, zegt hij, “daar is een paar dagen terug nog geschoten.” Her en der in de omgeving vliegen de sirenes aan.

“Je collega’s reageren alert.”

“Natuurlijk”, zegt hij, “actie!, daarvoor zijn ze bij de politie gekomen. Als ze ouder worden houdt dat vanzelf op”.

En zo eindigt deze vertelling met een prachtig beeld: uiteindelijk wordt iedere agent een praatagent en zal er in de Chassébuurt nog veel gesproken worden.

ONZE LIEVE VROUW

‘Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand’ is een krasse dame. In het licht van de omgeving is haar postuur fors te noemen. Ze is hier vroeg in de vorige eeuw geplaatst, hoopvol, onwrikbaar. Het geheugen was nog leeg en de kerk was allesbepalend. De bomen op het plein voor de kerk waren maar net geplant en pril. De kerk daarentegen straalde vanaf de eerste dag triomf uit. Daar stond zij, het godsvertrouwen. Deze zelfverzekerde uitstraling werd met het verstrijken van de tijd wat grimmig. O.L. Vrouw van Altijddurende Bijstand werd oud. De geschiedenis stapte terug.

Tussen de wereldoorlogen stempelden de jongens van de Amsterdamse school, met een onverzadigbare bouwlust, ringen om het centrum van de stad; het visioen van de volkshuisvesting had zich aan hen geopenbaard. Er moest en zou eenheid spreken uit de buurten die ze bouwden, waaronder de Chassébuurt met haar kerk. Iedere straat moest een geheel zijn; de jonge architecten gruwelden van de chaos aan gevels die het stadsbeeld van Amsterdam toentertijd kenmerkten. Komt allen tezamen. Ze dronken van een nog fris socialistisch ideaal. De nieuwe woningen

zouden goed zijn, evenzeer voor werklieden als voor ambtenaren en onderwijzers, gerieflijk en proper, naar de nieuwe norm van hygiëne, en dat voor iedereen.

Temidden van die energie en courage is ook de O. L. Vrouw van Altijddurende Bijstand gebouwd. Een kerk die als een ruwe steen is neergezet, opgetrokken in baksteen in dezelfde schoolstijl als de haar omringende bebouwing. Die stijl is hier traditie geworden, gedetailleerd, compleet. De kerk bood plaats aan elfhonderd mensen, en ze zat dagelijks bomvol. Triomf.

De middelen voor de bouw van de kerk werden bijeengebracht door de geloofsgemeenschap. In de crisisjaren volgde het geld voor de inrichting, beetje bij beetje opgebracht door de parochianen. Zo kwamen er achter-eenvolgens het Maria-altaar, het heilige Hart-altaar, het Jozef-altaar en het grote orgel. Deze kerk stond midden in het leven, omringd door de huizen van de gelovigen. Verderaf stonden de huizen van anders-gelovigen of, o wee, ongelovigen. Zo was het leven in die tijd verdeeld, in compacte, van elkaar gescheiden segmenten.

Het katholiek bolwerk bestond naast kerkgebouw en pastorie uit een meisjesschool en een kleuterschool, beiden geleid door zusters, en het zusterklooster. De jongensschool, onder toezicht van broeders, lag enkele straten verderop. Het gebied was jong en kinderrijk.

Op het eerste gezicht maakte de kerk indruk, stemde vrolijk, het plotse en majestueuze beeld temidden van de nauwe straten. Maar bij nadere beschouwing zag Onze Lieve Vrouw de laatste jaren erg droef. Gesloten, stil en verlaten. Prikkelraad en afwerende stalen punten langs de regenpijpen, tralies voor de ramen, gebroken glas in verbogen lood. De kerk is in onbruik geraakt, de mis worden er al jaren niet meer opgedragen. Deze dame heeft haar vrolijke waardigheid verloren. En wat rest is de zwaarmoedige aanwezigheid van een huis waarin iemand ernstig ziek is. Men praat in de buurt over haar in bedekte termen, binnensmonds. Er wordt gefluisterd: “Ze gaat het niet redden...”

Pal voor de Chassékerk ligt een intiem, door enkele platanen beschaduwde, prachtig plein. In de lommer van de nu volwassen bomen staan een paar banken. Op een straattegel valt te lezen: 'Aangeboden door Turkse en Marokkaanse vrouwen 25-01-1994'. Andere tijden, andere giften. De pastorie wordt ogenschijnlijk bewoond, maar ook na herhaaldelijk aanbellen wordt er niet opengedaan. De meisjesschool om de hoek, de 'St. Jansschool', is nog altijd een katholieke, inmiddels gemengde lagere school. Hier is de achterzijde van de kerk zichtbaar. De terreinen aan de achterkant van de gebouwen zijn van elkaar gescheiden door hekwerken en een variëteit aan schuttingen. De kleine pastorie-tuin, het schoolplein, de achtertuinen van de nieuwgebouwde huizen; ze horen niet meer bij elkaar. Structuren veranderen met de tijd, zichtbaar. Fragmentatie, de zaken worden meervoudig en alsmaar kleiner.

"Is de pastorie-tuin hier achter eigenlijk mooi?" vraag ik aan de directeur van de school. Hij weet het niet. Aan de straatzijde staat een muur, een mooie metershoge gemetselde muur waarover de takken hangen van de grote kastanjeboom die in de tuin staat. De muur is hoog en stevig, je klimt er niet zomaar overheen.

"Vaak is zo'n tuin bijzonder" zeg ik. Sinds mijn vroegste jeugd, mijn ouders betrokken een voormalige pastorie, werd de verbeelding gevoed door een omgeving vol kruisen, engelen, en muurschilderingen die achter het behang te voorschijn kwamen. En er was ook, dierbare herinnering, de wonderschone ommuurde tuin met fruitbomen. Mijn verlangen naar Eden is daarmee onuitroeibaar, hoe bescheiden de tuin hier ook lijkt te zijn. Die mooiste tuin uit mijn jeugd is inmiddels verdwenen voor nieuwbouw, maar ik zoek nog steeds haar gelijke.

"Mocht de tuin bij de school worden betrokken, dan zal ik hem laten bestraten" zegt de directeur. "We hebben geen behoefte aan een tuin, we hebben liever een groter schoolplein." Een heel aardige man, de directeur van deze aardige school, maar zijn opmerking snijdt diep.

Achter de kerkdeuren moet nog weer een andere wereld zijn. Een bijzonder moment. Dat is wat ieder godshuis uitzonderlijk maakt. Het betreden van het inwendige is een modulatie, een overgang. Ik wil naar binnen, de ruimte ervaren. Als ik niet beter wist, zou ik zeggen dat ik geroepen werd. Ik zou er om kunnen liegen.

Pas na vele omzwervingen krijg ik de pastoor aan de lijn en stel te ongeduldig veel vragen. Maar er wordt mij gaande het gesprek iets heel duidelijk; de pastoor is met reden zo terughoudend, en zelfs enigszins argwanend. Hij hoort het verzoek om de kerk te betreden bedachtzaam aan, maar verleent geen medewerking.

Den Haag, juni 2004

Zeereerwaarde Pastoor,

Ter aanvulling op ons telefoongesprek graag uw aandacht voor het volgende. Onze verkenning van de Chassébuurt blijft voor altijd incompleet zonder in uw kerk te zijn binnengetreden en zonder uw verhaal te hebben gehoord over heden en verleden van de Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand.

*In de hoop dat u mijn bede verhoort,
Hoogachtend, etc...*

Half juli. Telefoon, de pastoor: "... Zoals ik U eerder vertelde, ik kan u helaas niet toelaten, het spijt mij werkelijk. Uw werk kan zich tegen ons keren... Stel dat U in uw schildering van de dingen de kerk als cultureel-historisch van grote waarde afbeeldt..."

Dat behoefde uitleg. Desgevraagd verklaart de pastoor dat het bisdom Haarlem in een juridische strijd is gewikkeld met het Stadsdeel. Inzet is het recht om de O.L. Vrouw van Altijddurende Bijstand te slopen.

"U bent partij, of U wilt of niet. Uw intenties mogen zuiver zijn, maar uw werk kan worden misbruikt door derden."

Er is bij de pastoor een diepe boosheid voelbaar.

En ik ben verbouwereerd. Omgekeerde wereld, hoe is dit mogelijk? De pastorie-tuin die in werkelijkheid vast en zeker niet veel voorstelt, wordt in mijn geest steeds meer een verrukkelijk verboden lusthof. Feit is echter dat ik kennelijk slecht op de hoogte ben. Ik maak daarop een afspraak met de betrokken projectleiders bij de deelraad.

De feiten. De kerk is gesloten vanwege het gebrek aan parochianen. Het Bisdom wil slopen en de grond verkopen. Het Stadsdeel heeft de reeds eerder uitgegeven sloopvergunning ingetrokken. Ze is, mede door het protest van enkele omwonenden, overtuigd geraakt van de mogelijkheden tot behoud van het gebouw.

Volgens de pastoor is men niet ten halve gekeerd, maar ten hele gedwaald. Oude zuilen herrijzen – op het slijk van duistere belangen – zo lijkt het. Men, ‘type socialist’ nota bene, wil nu het kerkgebouw behouden. En dat was niet de afspraak. Het bisdom sluit die optie uit: Altijddurend of niet, Onze Lieve Vrouw wordt gebruikt voor religieuze doelen, en anders zal ze onder de sloophamer vallen.

(Tijdens de schermutselingen is het kerkgebouw, nadat het object als Rijksmonument werd afgewezen, schijnbaar terloops op de gemeentelijke monumentenlijst terechtgekomen. Het bisdom is tegen die beslissing in beroep gegaan. Er moet, we tekenen eind 2004, nog vonnis worden gewezen.)

De projectleiders spreken desgevraagd hun verwachting voor de toekomst uit: de kerk zal er over tien jaar niet meer staan. Ik probeer intussen de zaken op een rijtje te zetten.

Het gebouw is het bezit van het Bisdom, onbetwist. Maar bijéengebracht door de geloofsgemeenschap. En typologisch is het gebouw onmiskenbaar een kerk. Een andere functie verandert daar niets aan. Ondanks de minaretten is de Aya Sofia in Istanbul, ook na 14 eeuwen, nog altijd het klassieke voorbeeld van een Byzantijnse koepelkerk. Een kerk lijkt het cultureel eigendom van een gemeenschap. Het feit dat ‘links’ haar claimt, is wellicht wrang, maar doet daar niets aan af. Is de claim nu gegrond?

Verwarring.

Nadat de naïeve verbazing was bezonken – het katholieke jongetje dat de kerkdeur altijd open weet, maar nu geen toegang krijgt en boos wordt – ontstaat er begrip voor het standpunt van het bisdom. Want een kerk blijft een kerk, ook als deze niet als zodanig wordt gebruikt. Wanneer

men de 'kerk' wil wegnemen, radicaal, dan is slopen de enige remedie. In Amsterdam voorbeelden te over; al vestigt men er een belastingkantoor of bordeel, de kerk blijft kerk. In die zin kan het vernietigen van de eigen kerkelijke historie wel degelijk ook in het belang van de kerk zelf zijn. Sloop is in die zin ook behoud: garantie voor een helder gebruik.

Ondertussen maken de turbulente ontwikkelingen in de wijk en in de stad duidelijk dat een historisch besef het eenvoudiger maakt het belang te (onder)kennen van bijvoorbeeld het herdenken van de doden, en de bevrijding. Of van het bouwen van een nieuw Godshuis. Tenslotte zal, op een paar honderd meter van de Onze lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand, een dame met niet minder indrukwekkend postuur over de Chassébuurt gaan uitkijken. Met een zelfverzekerdheid die ook al niet onderdoet voor die van de toenmalige jongedame die altijd bijstand zou verlenen: er verrijst binnenkort de grootste moskee van Amsterdam, de Aya Sofia genaamd (heilige wijsheid), in baksteen. Vandaar dat het noodzakelijk lijkt om vooral niet de poging te staken de ooit zo katholieke doorbloeding van de buurt zo goed als mogelijk in kaart te brengen. Of is het de roeping die aanhoudt?

Den Haag, juli 2004

Zeereerwaarde pastoor,

Vergeeft U mij het aandringen. De standpunten aangehoord zou ik alsnog graag de gelegenheid krijgen mijn werk als kunstenaar te doen. De dingen vast te leggen zoals ze zijn, dat wil zeggen, zoals ze op mijn netvlies verschijnen. In heldere ongemengde kleuren. Ik hoop dat u mijn vasthoudendheid leest als betrokkenheid.

Hoogachtend, etc...

Amsterdam, september

2004

Beste,

*Er is alle vertrouwen in je intenties. Maar niet in die van de tegenpartij.
Zolang die kwestie niet is opgelost kunnen we niet aan je verzoek voldoen.
Daarna doen we graag mee. Helaas is dit het door mij voorspelde antwoord
op je vragen, graag had ik je iets anders gemeld,*

Rest me je veel succes te wensen met alle dingen,

Met hartelijke groet,

De Pastoor

De literatuurcriticus Kees Fens is opgegroeid in de Chasséstraat. Ging er naar de kerk, naar de O.L. Vrouw van de Altijddurende Bijstand. Voetbalde op het plein waar de kapelaan voor de jongens regelmatig de bal uit de goot haalde. Hij zat op de lagere school tijdens de crisisjaren. Het merendeel van de vaders van zijn klasgenootjes had geen werk. Voor bidden was toen tijd, iedere dag werd er de mis opgedragen. De kerk verbond, bood troost en hield in toom. Daarentegen lijken de parochianen van nu haast uitgestoten te zijn geworden. Houden zich verborgen in het parochiehuis, naast de gesloten oude vesting die ze zelf willen slopen, of elders. Hun schaduw werpt zich op de omringende huizen. De buurt die ooit één was met de kerk is van haar losgekomen en valt uit elkaar. De kerk werd nog onlangs gekraakt, ontheiligd. De onnozelen hebben de zijdeuren van de kerk in felle kleuren beschilderd. Er schijnt gedanst te zijn op het altaar. Hetzelfde altaar dat bijeengebracht is door de buurt, in de crisisjaren. De krakende meute is door een politiemacht afgevoerd.

Nu zijn opnieuw de deuren gesloten, die van de vader, de zoon en de heilige geest. Met dikke sloten. Het heeft er alle schijn van dat ik mezelf nimmer toegang tot de kerk verschaf, terwijl ik haar alsnog zo zielsgraag zou betreden.

Ondertussen krijgt het jochie uit de Chassébuurt, Kees Fens, bijna zeventig jaar later een eredoctoraat van de Universiteit van Amsterdam, voor zijn verdienste voor de Nederlandse literatuur. En met dat kranten-

bericht in mijn hoofd loop ik door de wijk, zie Turkse en Marokkaanse knulletjes voetballen op straat, op het plein voor de kerk. Eén van die gastjes krijgt over zeventig jaar een eredoctoraat, voor zijn verdienste voor de Nederlandse cultuur, dat kan niet missen. Maar eerst nog die ballen op het dak van de moskee, en dan nog jaren onder de rokken van deze heilige Sofie. Tot ook die dame steeds meer geïsoleerd raakt en grimmig wordt. En ons voetballertje nieuwe liefdes heeft leren kennen. In dat verschiet zet het moskeebestuur wellicht de hakken in het zand: niks sporthal en indoor-skydiving. Dan liever sloop.

Maar zover is het nog niet. Er is nu eerst de fase van opbouw. De wijk is in ontwikkeling. Er wordt getimmerd en opgeknapt, herbestraat en gerenoveerd. De nieuwe Aya Sofia geeft een vitale impuls aan de buurt. Alles knapt ervan op. De geschiedenis leert dat het kan verkeren.

BETREKKINGEN

Ilias vertelde onlangs dat de meeste Marokkanen in Nederland geen Arabisch lezen of spreken. En dat dat zijn reden niet vindt in gebrekkig onderwijs in Marokko of in Nederland, maar in het feit dat de moedertaal van het overgrote deel van de naar Nederland gekomen Marokkanen het Berber is, de taal van de Berbers. In de afgelopen eeuwen is het Arabisch in Marokko de officiële taal geworden, maar voor de oorspronkelijke bewoners van Marokko, en met name die uit het noordelijke deel, het Rifgebergte, is het Berber de moedertaal, de ‘thuis taal’ de taal waarin de sprookjes worden verteld, waarin je als kind wordt geliefkoosd en terechtgewezen. En het Arabisch is daarentegen de taal van de heersende macht, de taal van de overheid.

De zelf gebruikte naam van deze bevolkingsgroep is ‘Imazigh’. Hetgeen ‘vrije mens’ of ‘mens van nobele afkomst’ betekent. Van vrijheid is helaas niet al te zeer sprake geweest in de voorbije eeuwen. Het was de Imazighen niet toegestaan de eigen taal te gebruiken of te schrijven. En de jongste generatie Berbers in Nederland lijkt bekneld geraakt te zijn tussen de verschillende culturen.

De Arabische cultuur, de ‘andere’ Marokkaan, de koning, heeft onderdrukt, de Nederlandse cultuur heeft niet gezien, niet onderkend, misverstaan door de dominantie van de taal van de overheid. Taal is niet alleen taal. Taal is cultuur, is identiteit. Veel van de jongste generatie Marokkaanse Nederlanders zagen die identiteit vernalen, verloren.

Ilias vertelde verder dat het zoeken naar kennis over de eigen herkomst, en het daarmee ontwikkelen van een eigen identiteit, in sommige gevallen leidt tot identificatie met ‘een andere underdog’, het Palestijnse volk. Dat onderdrukt wordt, en dat zich verzet. Arabisch verzet. Er wordt lotsverbondenheid gevoeld. Historisch gezien is er echter nooit sprake geweest van bijzondere banden tussen Marokko en Palestina. Soms ook uit zich het verzet tegen de ‘machthebber’ in het omarmen van de Koran. Omdat dat impliciet verzet is, omdat dat vrees inboezemt bij de ander.

Ilias vertelde dat ook zijn jeugdvrienden in Marokko naar de grote steden trokken en daar voor nieuwe begrippen woorden lenen uit het Arabisch, zachtjesaan hun moedertaal afleggend. De ontvolking van de berggebieden (hier zou gesproken worden over het ‘platteland’) heeft als neveneffect het verdwijnen van een taal, en de daarin gedrenkte cultuur. Door de leegloop van de berggebieden, de ontvolking van het Marokkaanse platteland, sterft mogelijk een cultuur.

Veel langer geleden vertelde Confusius al dat de drenkeling naar ieder mogelijk stuk wrakhout grijpt. Het wordt hier doorverteld.

Ilias beschouwt het als een bijna mythologisch drama, als een tragedie, dat een deel van de jonge Marokkaanse Nederlanders aangetrokken wordt door deschiyn van een eigen identiteit, die een schijn-‘Arabische’ identiteit blijkt te zijn. En dat zich bekennen tot een – soms radicaal Islamitisch – gedachtengoed, hakt tot diep in de huiskamers van de Marokkaanse gezinnen. Vaders en moeders blijven verbijsterd en verslagen achter aan de keukentafel. In het Marokkaanse Rif gingen eeuwenlang de sprookjes van mond tot mond. Er werd niets opgeschreven. Er werd verteld over het mooie meisje, de kwade geesten, de slimme jongen en de held. Maar nu doemt uit de sprookjes slechts de figuur op van Tamza de heks, de

menseneetster. Ze at zelfs haar eigen kinderen op. De menseneetster lijkt een mens maar is het niet, ze vernietigt slechts. Het duizelt inmiddels in de hoofden van de oudjes, ze houden zich vast aan elkaar.

De broer van Ilias, jurist en buitengewoon op de hoogte van de Berbercultuur, vertelde dat er in Marokko geen 'kunstwerken' bestaan. Niet die autonome objecten, schilderijen en sculpturen, zoals het westen die al eeuwenlang kent. De laatste kunstvoorwerpen in die zin, ontstaan op Marokkaans grondgebied, zijn gemaakt door de Romeinen, die, bijna tweeduizend jaar geleden, ook daar nadrukkelijk aanwezig waren.

De broer van Ilias spreekt met betrekking tot Marokkaanse kunst dan ook over decoratieve kunst aan de ene kant, en propaganda aan de andere kant. En daar zit wat hem betreft niets tussenin. Beeldende kunst zoals we die hier in het Westen kennen bestaat niet in Marokko, en als die zo hier en daar een weg zoekt, is dat geforceerd. Wat geenszins wil zeggen dat Marokko niet rijk is aan cultuurschatten; ambachtelijk houtsnijwerk, een uitzonderlijke rijke traditie aan keramische ambachten. Symbolisch te duiden vormtaal. De cultuur is gedrenkt in symboliek.

Ook de Marokkaanse minister van Cultuur vertelde heel onlangs dat Marokko geen 'traditie' heeft op het gebied van wat de moderne kunst genoemd wordt. Men is laat en aarzelend begonnen met verzamelen en de Minister dicteert nu voor ieder museum een beleid met betrekking tot deze ontwikkelingen. Hij beschouwt een grote overzichtstentoonstelling van Marokkaanse kunstschaten in Amsterdam als een aangrijppunt om in Marokko vernieuwingen door te voeren, in de nabije toekomst.

Ilias vertelde dat veel moskeeën in Marokko geen minaretten hebben. En dat de moskeeën in de grote steden niet in het centrum liggen maar aan de randen. Om een zekere onafhankelijkheid te kunnen waarborgen. Om niet volledig samen te vallen met de staat blijf je uit de buurt van andere overheidsgebouwen en wordt daarmee een te grote overheidscontrole gemedend. Een vorm van scheiding van kerk en staat die in dit geval voorkomt uit angst van de zijde van de religieuzen.

Ilias zou aan zijn gretige publiek nog veel meer kwijt willen. Maar ook hij heeft niet op alle vragen die volgen een antwoord. Hij is dan ook

jaloers op de Fransen. In Parijs staat sinds 1987 langs de oevers van de Seine een gebouw zo groot als een ministerie. Gebouwd door een gevierd Frans architect (Jean Nouvel). Het betreft het 'Institut du Monde Arabe' (Instituut van de Arabische Wereld). Kennis en informatiecentrum. Gebouwd als een samenwerkingsverband tussen de Franse overheid en een groot aantal Arabische staten, waaronder Marokko. Om een brug te slaan tussen de culturen en culturele uitwisseling en communicatie te bevorderen, met name op het gebied van techniek en wetenschap. Indrukwekkend gebouw door vorm en inhoud. Talloze expositiezalen, vrij toegankelijke bibliotheken, regelmatige tentoonstellingen, lezingen, enz. Daarom is Ilias jaloers. Want hij zou met plezier en trots meer willen vertellen en tonen. En ook zelf nog veel meer willen weten over waar hij vandaan komt. Want, stelde hij: "Niet weten is niet zijn."

AYA SOFIA

Voorjaar 2004. De telefoon in het kantoortje van de Aya Sofia rinkelt. Het is druk. Er is bij het publiek enorme belangstelling voor de moskee aan de Baarsjesweg. De plannen voor de nieuwe 'Westermoskee' bevinden zich inmiddels in een vergevorderd stadium; het begin van de bouw staat voor 2005, het volgend jaar gepland. Milli Görüs, de overkoepelende Turks-Islamitische organisatie, en het moskeebestuur van de Aya Sofia profileren zich, treden nadrukkelijk naar buiten. Leggen her en der contacten met maatschappelijke organisaties en zetten de deuren van hun moskee wijd open: 'Treedt u binnen!'

De directeur van de in oorsprong orthodoxe islamistische vereniging prikkelt de mensen met zijn standpunten: 'Met de bouw van een moskee in Amsterdam-West begint de vernieuwing van de islam wereldwijd.' De organisatie wil voor zijn leden ruimte gaan bieden aan een islamitische levensvorm die geënt is op de Europese samenleving waarin ze zich bevindt. Eén die partij kan bieden. In een vorm die islamitisch, maar ook modern is. En deze visie behoeft een fysieke locatie om tot ontwikkeling te komen. Dit zijn bouwplannen voor een visioen.

De uitspraken van de voormannen blijven niet zonder effect. De stroom van buitenaf is enorm. Enthousiasme en argwaan wisselen elkaar af. Dagelijks krijgen de moskeebezoekers te maken met de reacties. Van kwaadardige vooroordelen tot het op het genante af geknuffeld worden. Zo gaat het al maanden. Eigenlijk is het gekkenwerk. De druk is geen moment van de ketel geweest. Maar de Turken van de Aya Sofia lijken vitaal. De buitenstaander ervaart die energie en gastvrijheid als onuitputtelijk.

De vrouwen zetten enorme schalen met lekkernijen klaar voor weer nieuwe gasten. De voorzitter schudt ze de hand. En hoewel de moskeegangers er ongetwijfeld wel eens genoeg van zullen hebben, men blijft beleefd. Zelfs als de moskee is overspoeld door horden journalisten en de fotografen, waaronder de schaamteloze flitsverblindende muskieten die tijdens de 4 mei-viering slechts geïnteresseerd lijken in vrouwen met hoofddoeken en mannen met baarden, blijft men gereserveerd vriendelijk.

Iedereen lijkt ervan doordrongen dat de moskee een centrum zal worden voor vernieuwing en discussie. Het is een nobel plan. De telefoon blijft rinkelen...

Het zijn heel gewone mensen, van nature behoudend. De veranderingen kunnen niet te snel gaan, niet teveel in één keer. Maar waar zijn ze aan begonnen. De meesten van hen zijn van het platteland naar hier gekomen. Men hield er eenvoudige manieren op na, men dacht in eenvoudige structuren, bij voorkeur aan eenvoudige dingen: als men naar het woord van de Profeet leeft dan komt men in de hemel.

Aan de grootstedelijke mentaliteit is men feitelijk niet gewend geraakt. Slechts langzaam leerde men er zich toe te verhouden, maar van een wisselwerking was geen sprake.

Voor de kinderen van die eerste generatie was dat niet genoeg. En de kinderen daarvan spreken zelfs van falen. En dat wordt gevoeld, doet pijn. En dan staan op een dag, uit die jongste geleding, voormannen op. Mannen en vrouwen met ideeën en plannen. De directeur verwoordt een ideaal, hij wijst de nieuwe weg.

De andere voorman, de voorzitter van de moskee, kijkt naar het scherm van zijn mobiele telefoon en mompelt in zichzelf dat hij de beller later terug zal bellen, drukt het geluid uit en stopt de telefoon, het berichtenijzer, als een pistool weer tussen zijn riem.

In de hal liggen zware stalen binten voor de verbouwing van het tijdelijk onderkomen. Een paar straten verder is, voor de duur van de bouw van de nieuwe moskee, onderdak gevonden in een voormalig klooster. Het staal is nodig om een constructie te bouwen die als overdekte gebedsruimte kan dienen, in twee lagen. De staalprofielen doen denken aan die waarmee in de slapstick een wolkenkrabber wordt gebouwd. De bouwvakker rust even uit en eet zijn boterham op duizelingwekkende hoogte, zittend op het uiterste puntje van het net door hem vastgeklonken stalen skelet. En de stedelijke kathedraal moet nog veel hoger. Dan laat hij per ongeluk zijn hamer vallen. Die op het puntje kaatst van het bint dat wordt opgetakeld. Onbalans, en van het een komt het ander, als dominostenen ketsen de dolkomische taferelen aan het oog voorbij, kortstondig onderbroken door verklarende teksten in sierlijke krullijsten. Heel toepasselijk. Die komieke acrobaat is een Europeaan, een immigrant die naar de nieuwe wereld is gekomen om er zijn geluk te beproeven. De mooie droom blijkt een hard gelag, en soms levensgevaarlijk, soms hilarisch.

De voorzitter drukt ondertussen het geluid van zijn mobiele telefoon een tweede maal uit. Ja ja, ik bel je zo. Hij heeft een hekel aan mensen die blijven bellen. Er zijn nu eenmaal manieren, je laat een telefoon ook niet meer dan vijf keer overgaan. Zoals je ook omkeert als er na drie keer aankloppen niet wordt opengedaan. Je loopt nooit ongevraagd ergens naar binnen, je dringt jezelf niet op. Drie keer bellen in een kwartier, dat zijn geen manieren. En heeft bovendien geen zin...

Het gebouwencomplex dat gesloopt gaat worden is een voormalige Riva-Opelgarage, ontworpen door Alexander Bodon, de Hongaars-Nederlandse architect die ook de Rai bouwde. En de garage heeft daar wel iets van weg door de ruime overspanning en het materiaalgebruik. Het geheel stamt uit de jaren zestig, en hoewel het onderhoud de laatste jaren achterwege is gebleven, oogt het gebouw degelijk en is het er door de gemoedelijke sfeer binnen aangenaam en gezellig.

De voorzitter vertelt over de tijd direct na de aankoop van het terrein. De bodem moest worden gesaneerd. Er werden buizen in de grond gelegd en machines, apparatuur, vaten en een enorme zeef in de hal geplaatst. De aarde onder het complex werd ‘rondgepompt’, dagen, weken, maanden. Water, zand, en iets met bacteriën. Technologie ten bate van het volk dat er geen jota van begreep. De Turken moesten lachen; onbegrijpelijke gekke Hollandse dingen. In Turkije zou de sanering worden uitgevoerd met bulldozers en vrachtwagens. Het zou een drukte van belang geweest zijn, de grond zou echt worden verzet.

“Als iedereen er maar met z’n poten vanaf blijft”, had de voorzitter tegen de kinderen en de mannen gezegd. En hij had het nog eens herhaald, géén gedonder. Niemand mag ook maar ergens aankomen.

Alles bleef op z’n plaats, er kwam geen mens aan te pas. Zo nu en dan kwam er een opzichter langs die geroutineerd de meterstanden noteerde van de constant brommende en draaiende machinerieën. Onbegrijpelijk. En op een dag, zomaar, was alles gedaan en werd de apparatuur afgevoerd.

De thee wordt in kleine buikige glazen uitgeschonken, suiker, nog een extra klontje. Jongens voetballen tegen de muur achter in de grote hal. De Turkse mannen zitten in groepjes bijeen op een allegaartje aan meubilair in het voorste gedeelte van de hal, pratend en rokend. Geen stoel en tafel zijn gelijk. Het arabesk staat de directeur tegen, hij vindt het een rommeltje. In de nieuwe moskee zal dat anders zijn, dan wordt het netjes, en na gebruik ook allemaal weer rechtgezet. Nu wordt alles bij elkaar gescharreld. Het is niet gemakkelijk om tafels te vinden met bijpassende stoelen die ook nog eens een beetje chique ogen. Voor in het tijdelijk onderkomen zijn in de hal de dingen al klaargezet. Aan het einde van dit jaar gaan ze over. Het gebouw moet voor de sloop nog helemaal worden leeggemaakt, tot en met de stopcontacten, de verlichting, het hang en sluitwerk, alles moet nog worden gedemonteerd. Op tijd. En in het nieuwe tijdelijke gebouw weer worden aangebracht. Tapijten gelegd. Drukke. Als in een bijenkorf, of wespennest.

Op het parkeerterrein buiten en in de hal staan auto’s geparkeerd. Een bescheiden bron van inkomsten, maar gasten hoeven, uiteraard, niet te

betalen. Ook de auto's moeten voor de verhuizing allemaal weg. De man die daar zorg voor moet dragen, rookt een sigaret buiten in de zon, samen met de kapper. Diens klanten komen erbij zitten.

In kantoor in de gang van het hoofdcomplex rinkelt nog steeds de telefoon. Nu wordt er opgenomen.

Aanvankelijk waren de plannen veel uitgebreider. Er was een badhuis voorzien. Een ziekenhuis en een islamitische universiteit. Maar de gemeente wees op het bestemmingsplan. Toestemming werd slechts gegeven voor de nieuwbouw van de moskee, voor woningen en een parkeergarage.

Het is een ingewikkeld proces. De voorzitter legt het uit aan zijn leden, het is een kwestie van geven en nemen. Men haalde de schouders op; een parkeergarage die onder het eigen gebouw komt te liggen maar geen eigendom wordt, moeilijk te begrijpen. Maar als het bestuur het zegt, zal het wel goed zijn. Men heeft tenslotte veel aan het bestuur te danken. Aan de verovering van dit terrein ging een ware strijd vooraf. De voormannen hebben het er goed vanaf gebracht, hun jongens. En ze zullen nog veel verder komen.

De laatste zeeslag in de geschiedenis van de Admiralenbuurt was die van de Turkse Armada die neerstreek op haar kust en angst en verbazing bracht. Maar eenmaal voet aan wal was er leven en hoop, en overleg, en niets is zo veranderlijk als de menselijke opinie. Het nieuwe plein voor de Westermoskee zal naar een Turkse Admiraal worden vernoemd, die een onwaarschijnlijke cartografische kennis bezat, en waarvan het nog altijd een raadsel is, hoe die kennis tot stand is gekomen.

De bergruimte moet nog wel worden leeggehaald. Jaja, ze gaan direct na het gebed aan de slag. De mobiele telefoon van de voorzitter gaat weer over. De Turkse mannen maken grappen, afgelopen woensdag ging het echt mis, er waren drie dingen afgesproken op één en dezelfde dag. Dat was te veel, maar de voorzitter, altijd opgewekt, kreeg er wel een mouw aan gepast. En morgen is het weer zo'n dag, let maar op; een inentingsprogramma van de GG&GD voor Amsterdammers die op vakantie willen naar Turkije. En er komen zeventig studenten van de

Universiteit iets doen, en geen mens weet meer wat. En, ook al morgen, vinden er activiteiten plaats door de vrouwen georganiseerd. Met dat laatste is de voorzitter gelukkig, hij heeft er niets voor hoeven te doen. De vrouwen hebben alles zelf onder controle. En dan klinkt de oproep tot gebed door de ruimte.

WITTE STRAAT

“Aan de rand van de wijk vindt je winkels en bedrijven, in de wijk zelf vindt je die nauwelijks, zelfs de Witte de Withstraat is niet aantrekkelijk voor ondernemers, en zal het ook niet worden ook.” Aldus concludeert een middenstander op leeftijd. De man is teleurgesteld, zijn sigarenhandel ligt op de grens (frontlijn), aan de Admiraal de Ruijterweg.

Het bankfiliaal tegenover zijn winkel zal binnenkort verdwijnen, evenals het postkantoor bij de brug verderop.

De Witte de Withstraat klieft de buurt, bovendien jakkert de tram er door heen. In de tachtig jaar dat de straat oud is, is ze versleten. De gevels en de straat lijken vanaf de crisisjaren nauwelijks onderhouden, mogelijk is er ooit weleens een kleinigheid opgelapt.

“Eens was het een keurige winkelstraat” aldus de oude man.

“Het is altijd saai geweest” zegt zijn vrouw droog, zonder humor.

Geen plan lijkt hier blij uitgevoerd te zijn, er is geen feest gevierd.

De winkels, de bakker en de slagerij zijn met stille trom verdwenen en hebben plaats gemaakt voor koffieshop en discount, opslag of leegstand.

Ook zijn veel winkelpanden in gebruik als woning, etalages met vitrage. De afgelopen jaren zijn er, naast wasserette en cafetaria, enkele kapsalons en Turkse supermarktjes bij gekomen, en een enkel atelier, een keramische werkplaats, een hoedenatelier. Ook een galerie. Of feitelijk toonzaal van een kunstenaar. De kunstenaars hier vinden hun eigen weg, doen hun eigen 'zaken'. Onafhankelijk en in vriendschap, zonder veel gedoe.

Er is bij de deelraad een idee ontstaan. Klein cultureel ondernemerschap. Beelden doemen op van Montparnasse, Kreuzberg en Soho. Plekken waar kunstenaars de 'pioniers' waren en in hun kielzog de galleries en horeca meetrokken, waarmee de wijken aantrekkelijk werden, de huizen gezocht en de prijzen stegen. Het stadsdeelbestuur wil de ontwikkelingen van de Chassébuurt in die richting sturen en stimuleert bewust de vestiging van kunstenaars en galleries. Het streven is om rond 2006 in de Witte de Withstraat al éénnentwintig 'culturele ondernemingen' gevestigd te zien. Een traject van de huidige verschraling naar de levende brouwerij. Men garandeert de huisvesting voor minimaal vijf jaar. De goudzoekers solliciteren met portfolio en een bedrijfsplan. Het project draagt de naam de Witte Ruijter. In juni 2004, kunstmaand in De Baarsjes, is het project ingeluid met een eerste tijdelijke kunstroute, geopend op Pinksterzondag. De route voerde langs werken van zeven kunstenaars, die naar aanleiding van een voorstel van een gastcurator gewerkt hadden rond het thema 'afval'.

En passant bezocht men de al langer gevestigde of net geopende galleries en ateliers in de Witte de Withstraat. Het startproject toonde onbedoeld de zere plekken. Goede bedoelingen zijn echter niet voldoende om tot kwaliteit te komen. Er is regie en organisatievermogen voor nodig. En een naar buiten gerichte visie. En hier leek de blik naar binnen gericht. De buitenwereld met argusogen bekeken. Nergens was er koffie.

Er bevond zich in het gezelschap dat de kunstroute liep niet één Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, Antilliaanse, of andersgekleurde, andersgeklede of andersprekende bewoner uit de buurt. Er liepen überhaupt maar een handjevol buurtbewoners mee. Het overgrote deel van het publiek bestond uit familie en bekenden en belangstellende beleidsmakers. Allen vriendelijk en ongevaarlijk. De circels sloten naar binnen.

Ook de kunstenaars zelf zijn wit, spierwit; monocultuur in de Witte de Withstraat, je zou haast denken dat het opzet was geweest.

Een zinnige relatie tussen de kunst en haar omgeving kan alleen ontstaan als er een zekere mate van bewustzijn is met betrekking tot de mentaliteiten en culturen in die omgeving. Bij de jonge culturele ondernemers leek dat bewustzijn volstrekt afwezig. Het gesprek tijdens de kunstroute draaide rond het feit dat de deelnemende kunstenaars voor een groot deel afkomstig waren uit Rotterdam en Den Haag. En dat dat mogelijk ook de beperkte publieke belangstelling verklaarde. Onzin. De wezenlijke vraagstukken die er in de buurt spelen, en er zijn er nogal wat, werden door de 'ingevlogen' kunstenaars genegeerd. En het thema? Afval. Men leek stekeblind.

Het weer zat niet mee moet gezegd. Motregen. Hollands weertje, daar hebben we ervaring mee en kan dus nooit een verrassing zijn. De kunstwerken op de route leken als ufo's in een weiland. Op een bouwperceel aan de Baarsjesweg was een jonge kunstenaar dagenlang aan het werk geweest. Met verf en hoopjes afval alsof het de voorbereiding betrof van een duister ritueel. Het pand dat op het perceel had gestaan was gekraakt geweest, bewoond door junkies en gajes, en de bewoners hadden het sindsdien niet meer zo op uitzonderlijk gedrag. Het pand was ontruimd en daarop onmiddellijk gesloopt. Een bezorgde bewoner ging dan ook vragen waarmee de jongemaan toch zo druk doende was. Het antwoord van de kunstenaar had de strekking dat zijn kunst misschien wel verdacht leek, maar voor minder overlast zorgde dan de junks. Zijn werk werd echter niet begrepen, toen niet, later niet. De kunstenaar als marsmannetje. Soms, en voor een moment kan dat waardevol zijn. Hier was deze rol van de kunst misplaatst, naïef, arrogant of op zijn minst ondoordacht. De kwesties die spelen in deze omgeving zijn daarvoor te belangrijk.

Ondertussen mopperen de eveneens zonder uitzondering witte kunstenaars van de ateliers in de Witte de Withstraat heel wat af: "De Witte Ruijter is van bovenaf bedacht en niet van onderuit naar boven gekomen, dus geen grond, wel lucht." beweert een kunstenaar die het

verder eigenlijk koud laat. En hij wil aan de slag. Er wordt geploeterd en gezwoegd.

“Over een paar jaar zit ik hier niet meer, misschien ga ik naar de Pijp.” zegt een ander op de dag dat hij de sleutel in het slot steekt van zijn nieuwe initiatief in de Witte de Withstraat.

Bij een initiatief verder op de route zijn de startende jonge ondernemers blij en enthousiast, de dag wordt uitbundig en stralend gevierd. De meiden tonen met overgave waar ze mee bezig zijn. Hoewel ook dat volstrekt duister blijft.

Stand van zaken. De kunsten lijken een eigen enclave te hebben gevormd in de Chassé. Zoals de andere bolwerken in de wijk. Er was de hoop dat die culturele sector mogelijk als bindmiddel zou werken. Een offensief van Mars, of Venus. De cultuur blijft hier echter subcultuur, of schijncultuur. De professionals ontbreken: zij die voor het scherp van de snede kiezen, de onafhankelijken, de zelfstandigen. Zij die een kielzog veroorzaken.

BOVEN DE POORTEN

Hij stelt: de Nederlandse cultuur zou andere culturen niet moeten willen veranderen, maar ze de kans moeten geven zich te ontwikkelen, en met name de kwaliteiten uit te buiten.

Kijk naar de zwarte markt in Beverwijk, daar werkt het prima. Men laat de Turken 'vrij' en er ontstaat een heel levendige handel waar niet alleen Turken gebruik van maken maar waarvan iedereen profiteert. Het betreft een omgekeerde vorm van integratie.

Langzaam ontvouwt zich een ideaal. Het beeld van een Turkse cultuur die zich buiten Turkije manifesteert als een eigen levenswijze, een culturele voedingsbron voor alle Turken in Nederland, voor de Nederlandse Turken, voor alle andere Nederlanders én voor toeristen. Een Turkse straat in de stad, een markt. Waarom niet hier, in de Chassébuurt, Turkse wijk, met Turkse optochten, Turkse feesten, Turkse heerlijkheden...

Vergelijk.

Er wonen 55 miljoen Chinezen buiten China. Hoewel de 'overzeese' Chinezen zich 'tijdelijke gasten' noemen, wordt het overgrote deel van hen al lang niet meer in China geboren. Maar generaties Nederlandse, Franse, Amerikaanse, Senegalese Chinezen blijven zich bovenal Chinees voelen. De eigen identiteit wordt gekoesterd. Overal in de wereld zijn Chinese perceeltjes, straten, huizenblokken, Chinatown's. De cultuur is kennelijk overdraagbaar, plooibaar, en verhandelbaar. En daarbij: geliefd. De Chinese provincies zijn in restaurants en theehuizen over de hele wereld vertegenwoordigd.

Vergelijk.

De Italiaan. Hij beschouwt zijn cultuur als vanzelfsprekend en onweerlegbaar. En dat betreft niet alleen de snelle pizza's en pasta's. Over de hele wereld vinden we Italiaanse schoenen, mode, glas, restaurants, speciaalzaken. Geliefde import. De keerzijde wordt op de koop toegenomen. Kennelijk zit er aan het Italiaans temperament – dat zich vooral uit in charme en verfijning – ook een gevaarlijk kantje. Maffia. (In het 'bedrijf maffia' gaat meer geld om dan in Fiat, de grootste werkgever van Italië.) Zonder het één niet het ander, zo lijkt het. Hoewel we daar helemaal niet aan denken als we de Parmezaanse kaas over onze pasta strooien, of klinken met glazen gevuld met een fluwelige Barolo.

Haci Karacaer, de voorman van de Turkse vereniging Milli Görüs refereert met zijn ideaal aan de Chinatowns en Little Italy's elders in de wereld. En zijn 'Klein Turkije' zou dan aan de Baarsjesweg kunnen liggen, aan de voet van de nieuw te bouwen Aya Sofia, ook Westermoskee genoemd. Hoe wijd verspreidt zich een ideaal, een visioen. Tot in de Chassébuurt dringt de wijde wereld door, soms met grote gebaren.

Zie de prachtig versierde poorten die toegang geven tot welke Chinatown dan ook. Op die poorten zijn gebeeldhouwde draken aangebracht, en er is een bal die de ziel verbeeldt en opschriften als: 'Welcome to Chinatown'. Of een spreuk van een wijsgeer uit een drieduizendjarige oudheid.

Het kan ook omgekeerd. De griekse filosoof Plato liet boven de ingang van zijn Academie in steen uithakken: 'Laat een ieder die zich niet met meetkunde bezighoudt, hier uit de buurt blijven.' Meetkunde vormde in zijn ogen de basis tot iedere vorm van kennis en was derhalve onontbeerlijk.

Een bekende slogan van de Turkse vereniging Milli Görüs luidt: 'Yeniden büyük Türkiye' (Weer een groot Turkije)¹ De schrik slaat een enkeling om het nationale hart.

Wat weten we van de Nederlandse Turken, wat wil men, wat is er onontbeerlijk? Voor een betreden van de markt kan het geloof in Allah niet voorwaardelijk zijn, maar wat dan wel? Wie kunnen er beter uit de buurt blijven van die nieuwe plek, het Turks ideaal, wie wordt er genodigd en wie wordt er van het erf gejaagd? Territoriumvragen zoals die rond de Chassékerk, en die om dringend antwoord vragen.

De bewoners van de nieuwgebouwde koopwoningen stellen nogal eens wat eisen aan de 'huurders' die al veel langer in de buurt wonen, maar vaak geen huis kunnen kopen. De 'kopers' leggen de regels op aan de kinderen uit de buurt, alles naar redelijkheid en in samenspraak met bestuurders en agent. Men koopt een huis en dan heeft men wat te zeggen. De buurt wordt burgerzin afgedwongen. De bestuurders werken mee. Het doel was tenslotte de, meestal autochtone, koopkrachtigen te lokken. Beleidsinstrument. Meer diversiteit leidt tot algemene verbetering. De nieuwe ordelijkheid maakt daar deel van uit. En zo wordt als vanzelfsprekend, met de wind van het beleid en de wet in de rug, de eigen omgeving verzekerd van orde. Maar in de omliggende straten blijven de gordijnen vooralsnog gesloten, de architectuur is hier met de jaren gesluierd geraakt. Die blindering kan niet zomaar worden weggenomen. Kan niet worden afgekocht. En poorten kunnen niet zomaar worden gesloten.

In de buurt worden nieuwe poorten opgetrokken, langzaam maar zeker worden de contouren zichtbaar. De wijk verandert, nieuwe plekken krijgen vorm. En wat zou er boven die ingangen naar de Chassébuurt komen te staan?

¹) Lindo, F, *Heilige Wijsheid in Amsterdam*, 1999, Het Spinhuis Amsterdam, pag. 13

MUSIC-HALL

Als kind weet je verdraaid goed wat je bevalt en wat niet. Vrijwel onmiddellijk ervaar je een stemming, of de ruimte eng of juist veilig is. Voel je je beschermd of geborgen. Een nieuwe plek is snel doorvoeld, het gaat om secondenwerk. Kinderen hebben voelhorens die zich later, als bij slakken, langzaam terugtrekken. De sensoren keren zich naar binnen. De logeerkamer bij opa en oma, met die rare uitgebleekte foto's aan de wand, is griezelig. De klok op de schouw, het geluid van de voetstappen van de bovenbuurman, de regentrom op het zink in de nacht, de geur van de kruiden, de smaak van kaneel en komijn, al die dingen zijn vertrouwd, eigen. De slaapkamer van de broers, ze praten, het licht op de gang is zacht. Het bed op de bank in de kamer, dat bij griep door moeder wordt opgemaakt, is jaloersmakend, troostend. Een verhaal verteld uit een dik boek. De broer of zus ligt naast je of aan het voeteneind. De omgeving bestaat uit het alledaagse, de details, de eigen handelingen. De uitzondering, de zoetheid bij het feest, het ziek zijn, versterkt haar. Traditie is, in gelukkige jaren, goudomrand.

Wanneer alle hoeken en gaten van het huis betreden zijn, betast, afgezocht, ondersteboven gehaald, dan verplaatst het jachtgebied zich heel voorzichtig naar buiten. Het gezichtsveld van de ouders reikt niet langer ver genoeg, ruimte voor het onderzoeken van de grenzen, kattenkwaad.

Het terrein wordt groter en groter. Van portiek naar stoep naar straat, de eigen straat, die langzaam wordt veroverd, en soms bewaakt. Het grootste gevaar dreigt van leeftijdgenoten, uit de andere straat, of de andere wijk, daar komen de klappen vandaan. Onvermijdelijk. De lagere school ligt om de hoek. De buurt binnen ieders bereik. Op een dag moet het kind er verder op uit, en gaat het over de kade, fietst door de Kinkerstraat en het ziet de stad opdoemen. Zo groot dat je erin kunt verdwalen. Toch is het kind al verder geweest. Naar de familie in Almere of Tanger of aan de Adriatische zee. Het heeft soms woestijn en zout gezien, berglucht ingeademd. Maar die reizen staan los van de ontdekking van Amsterdam. Die grote reizen waren veilig ver van huis, vertrouwd bij oom Mehmet in Gaziantep of bij tante Greet in Alkmaar, de familie compleet, hoewel niet altijd ontspannen. Maar op een dag is het kind weer terug in de straat en bereidt het zich voor op de grote stap naar de omgeving ten noorden van de Admiraal de Ruijterweg. Écht heel ver weg.

De wens van kinderen voor een eigen plek of honk is uit behoefte aan samenkomst. Onmoetingen. In de eigen bekende omgeving wil je een veilige plaats om van daaruit verder te gaan, te onderzoeken, samen met vertrouwelingen, kameraden. De jeugd van de Chassébuurt, Ferdinand, Mammad, Jaqueline en Hatim, willen geen hangplek. Er zijn hangplekken zat. Ze hunkeren naar een plek om dingen vrijelijk te mogen doen. Niemandslaan. Ondernemersruimte. Braakliggend terrein. Een ruimte waar de grote wereld naar binnen gebracht kan worden. Of de vrienden, grote broers en zussen, vaders, een wijkagent. Juist niet verborgen, maar in het eigen-openbare. Dat is óók een schuilplaats.

De weer wat oudere jongens Rashid en Hatim zetten zich vrijwillig in voor de jongere kinderen. Houden de toko draaiend en organiseren wat binnen hun bereik is. Het móet gewoon beter gaan.

De première is in de plaatselijke kranten breed uitgemeten. Vijftien

Marokkaanse jongeren uit de buurt maken een musical onder leiding van een regisseur en een choreograaf. 'Komt dat zien, komt dat zien!' Dit is serieus aangepakt, een start.

Het tafelvoetbal is opzij geschoven, ook al het andere is aan kant. In het jongerencentrum 'La Rainbow' vindt hedenmiddag de opvoering van de musical 'De Vuilcontainer' plaats, na maandenlange repetities. Het centrum is een houten keet op een binnenterrein. In de zaal een honderdtal stoelen in rijen voor het podium. Er heerst opwindning. In de door tl's verlichte ruimte vinden de laatste voorbereidingen plaats. Enkele jongens staan stoer tegen de bar of zitten op de tafels achterin. Het podium is nog donker. Een enkel decorstuk wordt rechtgeschoven. De inhoud van het stuk draait om een vuilnisbak. Je zou de neiging krijgen te denken dat de bestuurders van de deelraad dit hebben ingefluisterd. Vormingstheater van de bovenste plank. Maar laten we afwachten. De zaal stroomt inmiddels vol, jongens, meisjes, kinderen, broertjes en zusjes, de ouders, buurtgenoten, welzijnswerkers en bestuurders. De wethouder geeft het startschot. De lichten gaan uit. Maar er gaan geen spots aan. Er zijn geen spots. Het podium blijft de voorstelling lang slechts uitgelicht door één enkele tl. Armoedig. Zou de regisseur in de zaal zijn? De voorstelling begint, wordt er doorheen gejaagd. Het dansen en zingen staat op zichzelf, er wordt gerapt en gevoeld. Er is niet één stuk, er vliegen stukken alle kanten uit. De jongens bij de bar juichen en fluiten. De meisjes op het podium voeren intens hun pasjes uit. Een nummer dat het bij het publiek goed deed wordt even later herhaald. Nu dansen de meisjes de zaal in. En wordt er geklapt. Een vreugdedans. Het wordt feest!

(...)
*Onzeker gaan de mensen
Ter Music Hall.
Onzeker staan de mensen
in de zwarte zaal.*

*Maar
Plotseling
Bont en klaar*

*Schijnen de lampen en stralen
Over de zaal
Hun schitterende, schetterende praal
Terwijl 't orkest,
Kranig en vast
Naar 't einde rennend,
Een razende dans inzet.
(...)*

Gedeelte uit het gedicht 'Music hall' van Paul van Ostayen, Antwerpen 1916.

Andere opvoering. Dit maal in het buurthuis tegenover de Chassékerk, een toneelstuk. De kinderen van het buurthuis spelen 'De Tovenaar' met prachtige overgave. Toneelspelen en zingen lijkt voor al de kinderen van de Chassébuurt werkelijk hun lust en leven. Maar deze uitvoering is zo verstopt. Waarom weten alleen deze (en vanavond alleen 'witte') ouders de weg naar het buurthuis te vinden? Er heerst diezelfde dag overigens een droeve stemming bij de leidsters van het centrum; een subsidieverzoek is afgewezen waarmee voor de culturele activiteiten van het buurthuis een zeker einde in zicht is gekomen. Slechts de kinderopvang zal kunnen blijven bestaan.

Plotseling tumult. De jongens van La Rainbow stormen het kantoor van het buurthuis binnen. Of er gekopieerd kan worden; er moeten nieuwe aankondigingen gemaakt. Enthousiast wisselen de leidsters van het buurtcentrum en de jongens de laatste muzikale ontwikkelingen uit. Heerlijke verstandhouding, verbreding.

Het beeld van van Ostayens Music Hall doemt weer op. Wat zou die volstromen, volzitten, wat zouden de lampen er graag schijnen op de veelkleurigheid en hoe zou de muziek de dansers naar het einde doen rennen?

COLOFON

De culturele analyse 'De Chassébuurt in Volumes' is ontstaan in opdracht van Stadsdeel De Baarsjes en Het Amsterdams Fonds voor de Kunst.

'Vertellingen, De Chassébuurt' is Volume 3.

Teksten en fotografie: *Atelier Veldwerk*
(*Onno Dirker / Rudy J. Luijters*)

Grafisch ontwerp: *Annelys de Vet*,
Maaïke Molenkamp, Myrthe Veeneman
